

*До разової спеціалізованої вченої ради
Донецького державного університету
внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, старшого дослідника
Шрамко Сабріє Сейтжеліївни на дисертацію Пірго Олени Федорівни на
тему «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання
жорстокому поводженню з тваринами в Україні», представлену до захисту
у разову спеціалізовану вчену раду Донецького державного університету
внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Аналіз поданої на розгляд разової спеціалізованої вченої ради дисертації Олени Федорівни Пірго та її публікацій за темою роботи свідчить про проведене на належному методологічному рівні наукове дослідження актуальної й важливої для практичної діяльності проблеми. Теоретичні положення, висновки й пропозиції дисертантки, винесені на захист, характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості та елементами наукової новизни; дисертантка досягнула поставлену мету та виконала дослідницькі завдання. Характеризуючи дисертацію в цілому, слід зробити висновок, що вона виконана на достатньому методологічному рівні та відповідає критеріям, що ставляться до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право.

Актуальність теми дисертації. Запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності є пріоритетним напрямом розвитку кримінально-правової політики будь-якої демократичної та правової держави. Необхідно відзначити, що більшість стратегічних документів, метою яких є визначення способів захисту суспільних відносин у сфері громадського порядку та моральності не визначають потреби в удосконаленні діяльності державних органів щодо протидії жорстокому поводженню з тваринами, віддаючи пріоритет боротьбі із такими протиправними діями як незаконний обіг порнографічних предметів, сутенерство або втягнення особи в

заняття проституцією тощо. Така ситуація зумовлює інтенсифікацію кримінально протиправної діяльності, спрямованої на спричинення шкоди тваринному світу. Вказане підтверджується статистичними даними, викладеними на сайті Офісу Генерального прокурора, відповідно до яких у 2020 році було обліковано 222 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 299 КК України, у 2021 – 203 діяння, у 2022 – 150, у 2023 – 175, у 2024 – 189, станом на березень 2025 було обліковано 60 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 299 КК України. Наведене не тільки надає підставу для констатації факту зростання кількісного показника протиправних діянь, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами, а і спрогнозувати потенційну інтенсифікацію такого роду кримінально протиправної діяльності.

Наведене свідчить про потребу в удосконаленні кримінально-правових та кримінологічних засобів запобігання жорсткому поводженню з тваринами в Україні. Вказана потреба також зумовлена повномасштабною агресією російської федерації проти України та введенням у дію особливого правового режиму воєнного стану. Необхідно відзначити, що військово-політичні чинники негативним чином вплинули як на навколишнє природне середовище взагалі, так і на тваринний світ зокрема. Традиційні детермінанти злочинності, такі як незадовільний соціально-економічний та політичний стан також утворили додаткові фактори та фонові явища, які вплинули на кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, передбачених ст. 299 КК України.

Таким чином, обрана Пірго Оленою Федорівною тема дисертаційної роботи є актуальною, оскільки її метою, яка була вдало досягнута, визначено теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної науково-прикладної задачі запобігання жорсткому поводженню з тваринами з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення практики діяльності органів Національної поліції й громадськості.

Обраний напрям виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Комплексного стратегічного плану реформування органів

правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), а також Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права (Чотирнадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Кіото, Японія, 2021 р.). Робота відповідає науково-дослідній роботі Донецького державного університету внутрішніх справ на 2020–2024 роки «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євро інтеграційного вибору України» (№ 0120U105582).

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ 30 листопада 2022 року (протокол № 4), уточнена – 28 серпня 2024 року (протокол № 26).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Об'єкт та предмет представленого наукового дослідження визначені коректно. Дисертація базується на системному підході до проблем, визначених під час наукового пошуку, та характеризується належним рівнем наукових узагальнень.

Методологічна база дисертації цілком відповідає вимогам сучасної кримінально-правової та кримінологічної науки. Для отримання кінцевого наукового результату автор обрав вірну методику дослідження, правильне застосування наукового інструментарію для здійснення поставлених дослідницьких задач. Так, у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які допомогли врахувати специфіку об'єкта і предмета дослідження, зокрема: діалектичний та формально-логічний методи (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування); логіко-нормативний; порівняльно-правовий; моделювання; статистичний.

Слід зазначити, що результати дисертації О. Ф. Пірго є аргументованими. Висновки, пропозиції та рекомендації сформульовані на підставі дослідження

емпіричних даних, які становлять статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України за 2015–2024 рр.; результати опрацювання 175 вироків за ст. 299 КК України; опитування 189 працівників Національної поліції України (55 слідчих, 74 дільничних офіцерів поліції, 60 ювенальної превенції) та 140 громадян-волонтерів з різних питань захисту тварин в Україні.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає у тому, що робота О. Ф. Пірго є одним із перших монографічних досліджень, в якому реалізовано науковий підхід до формування кримінально-правових та кримінологічних засад запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні з визначенням шляхів розв’язання низки праксеологічних задач.

Заслуговують на підтримку й визнання елементами наукової новизни дослідження висновки і положення, обґрунтовані *вперше* в рецензованій праці. Зокрема, запропоновано під правовим забезпеченням запобігання жорстокому поводженню з тваринами розуміти сукупність цільових безперервних заходів уповноважених суб’єктів відповідно до національного законодавства та міжнародно-правових актів, спрямованих в межах їх компетенції на виявлення, припинення та недопущення знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, завданню їм фізичного болю, страждань, каліцтв чи загибелі, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин. Визначено комплекс загальносоціальних заходів запобігання жорстокому поводженню (правові, соціально-економічні, організаційно-інституційні, морально-виховні) з тваринами, спрямованих на забезпечення моральності суспільства, усунення детермінації жорстокого поводження з тваринами й створення передумов для здійснення спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання. Розроблено індивідуально-профілактичні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами, які спрямовуються на дітей та поведінку осіб,

схильних до вчинення протиправних дій з тваринами, за допомогою діагностичних, реабілітаційних, прогностичних психолого-корекційних методик, застосування яких запропоновано здійснювати за допомогою введення до штатної структури підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України посади практичного поліцейського-психолога з покладенням функції здійснення індивідуально-профілактичних заходів, включаючи застосування психолого-корекційних програм;

На увагу і обговорення заслуговують окремі положення, які, будучи відомими в кримінологічній науці, в рецензованій роботі були удосконалені, й ті, що одержали в роботі подальший розвиток. Слід підтвердити, що презентовані авторкою елементи наукової новизни є достатніми для дослідження такого рівня.

Отже, роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених вітчизняною юридичною наукою проблем запобігання жорстокому поводженню з тваринами, розв'язання яких дозволить підвищити ефективність держави та суспільства у протидії цьому явищу

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції можуть бути впроваджені у: *законотворчу діяльність* – під час удосконалення національного кримінального законодавства України щодо кримінальної відповідальності та покарання за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності; *науково-дослідну сферу* – для подальшого вивчення теоретичних та практичних проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності взагалі та жорстокому поводженню з тваринами зокрема; *освітній процес* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінологія», «Профілактика кримінальних правопорушень» «Поліцейська діяльність».

Оцінка структури та змісту дисертації. Характеристика основних положень роботи. Дисертація має завершений характер. Архітектоніка роботи

характеризується логічною побудовою та вирішенням поставлених у вступі дисертації завдань. Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних науково-теоретичних та монографічних робіт, нормативно-правових актів, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, авторка вивчила і проаналізувала періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи з проблем запобігання злочинності.

Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (191 найменування на 18 сторінках) та додатку на 2 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 226 сторінки, із них основний текст дисертації – 192 сторінки.

Авторка не відходить від питань, які визначено предметом цього дослідження. У підрозділах стиль викладення дозволяє усвідомити їхній зміст, який розкривається через низку методологічних питань.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, формулюється об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, визначаються теоретико-методологічні основи й емпірична база, обґрунтовується наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, форми апробації та структура наукової роботи.

У першому розділі роботи з'ясовано соціальну обумовленість криміналізації та стан наукової розробки проблеми жорстокого поводження з тваринами в Україні, розкрито правові засади запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні.

Узагальнення міжнародно-правових стандартів запобігання жорстокому поводженню з тваринами дозволило встановити, що на міжнародно-правовому рівні інститут захисту тварин від жорстокого поводження представлений конвенційним корпусом (Європейська конвенція про захист тварин під час

міжнародного перевезення (1968 р.), Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (1973 р.), Всесвітня Декларація прав тварин (1978 р.), Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для досліджень та інших наукових цілей (1986 р.), Європейська конвенція про захист домашніх тварин (1987 р.) та ін.). Для реалізації положень таких загальнообов'язкових актів створені світові інститути охорони і захисту тварин, зокрема міжнародні міжурядові (Міжнародне Епізоотичне бюро, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, Світовий банк, Світова організація торгівлі, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я та ін.) та неурядові (Міжнародний фонд захисту тварин, Всесвітнє товариство захисту тварин, РЕТА–Люди за етичне поводження з тваринами, САНРА – Комітет експертів із захисту тварин та ін.) організації, головною метою діяльності яких є закріплення прав тварин й встановлення обмежень щодо поводження з ними.

Другий розділ присвячено розкриттю кримінально-правових заходів реагування на жорстоке поводження з тваринами в Україні. Встановлено, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 299 КК України, є суспільні відносини, що виникають у сфері охорони моральності, а видовим – виступає моральність як специфічна система суспільних відносин, які сформувалися в процесі соціального розвитку та відображають культурні, національні та релігійні особливості людського буття. Основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення передбаченого ст. 299 КК України є суспільні відносини, пов'язані з моральністю у сфері гуманного ставлення до тварин.

Суб'єкт кримінального правопорушення за ст. 299 КК України є загальним. Водночас, наголошено на конкретизації кримінальної відповідальності осіб віком 14–16 років згідно зі ст. 22 КК України, позаяк особа в 14 років вже може усвідомлювати протиправний характер своїх дій та керувати ними.

Підкреслюється, що жорстокість є одним із проявів насильства та агресії,

що характеризується свідомою негативною поведінкою особи, яка полягає в умисному завданні шкоди іншій живій істоті, при цьому особа або отримує задоволення, або залишається байдужою. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України, вчиняється умисно, причому умисел може бути як прямим, так і непрямым. У випадку жорстокого поводження з тваринами, що призвело до каліцтва або загибелі тварини, може також мати місце необережна форма вини (злочинна самовпевненість та злочинна недбалість), а також складна форма вини, коли вчинення суспільно небезпечного діяння є умисним, а ставлення до наслідків – необережним (у вигляді злочинної самовпевненості).

Важливими для теорії та практики запобігання кримінальним правопорушенням виявляються положення *третього розділу* дисертації. Так, здобувачкою сформульовано концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання жорстокому поводженню з тваринами, відповідно до якого такі заходи охоплюють систему *правових, соціально-економічних, організаційно-інституційних, морально-виховних*.

Авторкою розроблено спеціально-кримінологічні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами, основною метою яких є цілеспрямований вплив на соціальні патології, в яких проявляються форми поведінки певних груп населення, що є живильним середовищем жорстокості, агресії, насильства, корисливості; усунення конкретних криміногенних факторів та створення умов, що перешкоджають вчиненню жорстокого поводження з тваринами. І традиційно, не відступаючи від усталеної практики викладення розділу, присвяченого запобіганню тому чи іншому явищу, запропоновано індивідуально-профілактичні заходи запобігання жорстокому поводженню з тваринами. Такі заходи мають бути спрямовані першочергово на: а) дітей (зміцнення та відновлення ролі сім'ї у формуванні світогляду дитини; підвищення педагогічних навичок батьків; обов'язкове включення предметів про духовне, моральне та статеве виховання до шкільної програми; посилення державної політики соціально-економічної підтримки сім'ї; обмеження інтернет-контенту, що містить насильство, жорстокість, сексуальні збочення). У рамках цих заходів

необхідна: підготовка та перепідготовка працівників поліції; моніторинг інформації про дітей, схильних до жорстокого поводження з тваринами; б) поведінку особи, яка схильна до вчинення протиправних дій з тваринами шляхом: впливу на умови, що сприяють девіантній поведінці; виявлення та постановка на облік осіб від яких можна очікувати дій передбачених ст. 299 КК України (включаючи дітей); співпраці з іншими органами, установами та громадськими, волонтерськими, недержавними організаціями.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих матеріалах здобувачки. Основні результати дисертації відображені в 6 наукових працях, чотири з яких – наукові статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України, а дві – тези доповідей і повідомлень на наукових форумах, науково-практичних конференціях та семінарах. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на міжнародних науково-практичних заходах, зокрема: «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р.); «Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни» (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 р.).

Перелік наукових праць О. Ф. Пірго, а також аналіз їх змісту свідчать, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертації повно викладені у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію під час науково-практичних заходів. Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертація є актуальним, самостійними, завершеним науковим дослідженням, має істотне значення як для розвитку української науки, так і для вдосконалення заходів запобігання такому кримінальному правопорушенню як жорстоке поводження з тваринами.

Дискусійні положення дисертаційної роботи. Визнаючи актуальність дисертації О.Ф. Пірго, варто звернути увагу на окремі положення, які потребують додаткової уваги. Зокрема:

1. Не можна у повній мірі погодитись із твердженням дисертантки, що ключовим аспектом для розуміння сутності суспільно небезпечного діяння є

об'єкт кримінального правопорушення. Авторка вважає, що визначення об'єкта має важливе значення для з'ясування характеру та ступеня суспільної небезпеки посягання, його правильної кваліфікації та відмежування від інших кримінальних правопорушень. Аргументується така позиція тим, що особливості та характеристики об'єкта кримінального правопорушення дозволяють найбільш повно розкрити зміст вчиненого кримінального правопорушення та його юридичні ознаки.

Водночас кожний елемент складу кримінального правопорушення є важливим як для оцінки ступеня його суспільної небезпечності, так і для правильної кваліфікації. Під час захисту дисертантці доцільно зупинитись більш детально на вказаному питанні та пояснити свою позицію щодо виокремлення об'єкта кримінального правопорушення як центрального елементу складу кримінального правопорушення.

2. Дисертантка, враховуючи, що значна кількість кримінальних правопорушень пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами вчиняється неповнолітніми в співучасті між собою чи з повнолітніми особами, вважає за доцільне встановити кримінальну відповідальність неповнолітніх за жорстоке поводження з тваринами лише за ч. 3 ст. 299 КК України, а також пропонує в ч. 2 ст. 22 КК України замінити «...жорстоке поводження з тваринами (стаття 299) ...» на «...жорстоке поводження з тваринами (частина третя та четверта статті 299)...». Водночас така пропозиція видається такою, що може знизити якість та ефективність кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності та покарання за жорстоке поводження з тваринами, а отже потребує додаткової аргументації під час захисту.

3. Під час дослідження також було би доцільним розмежовувати по різних розділах/підрозділах кримінально-правову та кримінологічну характеристику кримінального правопорушення, передбаченого ст. 299 КК України. Такий підхід надав би можливість зробити текст роботи більш комфортним для сприйняття та виокремлення наукових результатів. Так само робота виглядала

би більш структурованою якби у ній було виділено окремо детермінанти жорстокого поводження з тваринами.

4. Авторкою наголошується, що спеціально-кримінологічне запобігання реалізується через відомчі та міжвідомчі плани (програми) з метою посилення боротьби зі злочинністю та додається, що ці плани передбачають систему заходів, спрямованих на профілактику кримінальних правопорушень проти моральності, а також загальної злочинності на визначеній території (країна, регіон) (стор. 181 дисертації). Проте не уточнюється, на які саме плани (програми) посиляється дисертантка. Пропонуємо під час прилюдного захисту розкрити це питання та висвітлити заходи, що передбачені зазначеними документами та мають відношення до теми дослідження.

Разом із цим висловленні судження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого наукового дослідження. Робота виконана на актуальну тему, відрізняється новизною, містить практично спрямовані напрями запобігання.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Фактів порушення академічної доброчесності під час ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи та науковими публікаціями здобувача не виявлено. Дисертація О. Ф. Пірго є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК.

1. Дисертаційна робота Пірго Олени Федорівни «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право є цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому теоретично узагальнено та розв'язано комплексне науково-прикладне завдання щодо запобігання жорстокому поводженню з тваринами.

2. Дисертація Пірго Олени Федорівни «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання жорстокому поводженню з тваринами в Україні» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх

викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням відповідає вимогам, встановленим для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Пірго Олена Федорівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**т.в.о. завідувача кафедри кримінального
права та кримінології навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
старший дослідник**

Сабріє ШРАМКО